

El goig i l'enyor: sobre la poesia amorosa de Marià Villangómez

per Josep M. Sala-Valldaura

A favor de la brevetat, cal potser contrariar el desig d'esplaiar-se en aspectes que, a última hora, pertanyen més a l'etiquetació pròpia de la història literària que no pas a l'obra personal del poeta. No em puc estar, però, de fer alguna referència a la situació històrica i geogràfica de Marià Villangómez, perquè —al capdavant— la seva condició d'eivissenc, assumida del tot, i del context cultural immediat del qual partia (alhora, una necessària presència de la cultura illenca i una necessària connexió amb el món poètic català general) expliquen en bona part algunes de les seves constants estilístiques i temàtiques. Per exemple, l'ús —a vegades— de ritmes gràcils i d'art menor, d'expressions col·loquials, o l'absoluta recurrència al món natural que l'envolta, el relacionen tant amb el folklore propi com amb l'estil de Carner. Per exemple, i pel que toca als continguts finals, gràcies al poema «es confonen el cor i la terra, és a dir, l'element més íntim i el que ens arriba de fora i és en certa manera unit a nosaltres: una llengua, una pàtria»¹, o també, la temàtica del dubte i de la reflexió sobre la poesia i la seva validesa, que ens manifesta el desig que té Marià Villangómez d'arrelar el «cant expert», «l'ansia oculta i resignada» de la creació, en la gent, en el poble. «Venia passa a passa, segle a segle, / una parla de calç i roca fonda»...². Després d'Isidor Macabich, Marià Villangómez, gairebé sol, construïa el pont entre la literatura eivissenca, local, i la literatura catalana.

Eivissa, «illa fidel», la «terra d'amor, de pau, de solitud», amb el vent i la pluja, el crepuscle i la claror, la lluna, el cel i la muntanya, l'abril, la «cabellera esparsa» dels arbres... tenen l'atenció permanent, més substantiva i d'essències que sensual, del poeta. La malenconia preval en la mirada interioritzada, baldament sigui el goig el mot repetit davant de la bellesa del camp o

A Cala Tarida, el juny de 1972.

—no tant sovint— de les murades, Dalt Vila, sa Penya o la Marina. «La poesia és poesia i res més, una emoció diferent, una nova categoria, que vol, encara, ésser expressada. Tot això suposa algun goig. ¿Quina raó d'existir tindrien els versos sense la mica de goig que els acompanya?»³, segons que reflexiona el propi escriptor. Aquest goig o, més ben dit, aquest goig recreat, a pesar d'algunes cabòries existencials (mort, absurditat, dolor) i gràcies a una meditada i joiosa contemplació de l'àmbit illenc, plana per damunt de tota l'obra poètica, i s'enfila fins i tot al tema amorós, més somniat que no pas acomplert.

De fet, la paraula «amor» és clau en la poesia de Villangómez. «Amor» davant la terra nadiua, «amor» com a actitud que ho abasta tot, com a solidaritat amb l'home i la realitat:

«Éssers, coses, us estimo, ja ho sabeu, només que sigueu una mica accessibles [a l'amor.»⁴

Al capdavant, un cor s'assembla a un altre cor, escriu en «L'arribada», i relaciona gestos i paraules amb el gaudi del vers i dels núvols («D'ara endavant»):

«L'amor divagarà pels florits corriols i en tothom trobarà clara resposta.»⁵

Amor que desvetllen els versos dels altres poetes, i amor també a Déu, que ha creat, domina i sosté el món. Per això, estimar-lo és estimar Déu («L'altra illa») i pot preguntar-se:

«¿Eres Tu el que buscava, Déu final, en el meu pas més pur entre les [coses?»⁶

Fet i debatut, però, aquest goig és en part una conseqüència de la soledat afectiva, en

1. M. Villangómez i Llobet: *La miranda*. «Les Illes d'Or», núm. 69. Ed. Moll. C. de M., 1958; p. 8. (També, a *La miranda-Declarat amb el vent*. Institut d'Estudis Eivissencs. E., 1977; p. 9.)

2. M.V.Ll.: *Antologia poètica (El cop a la terra)*. Bibl. «Selecta», núm. 420. Ed. Selecta. B., 1969; p. 159.

3. M.V.Ll.: *La miranda*, p. 10. (O també a *La miranda-Declarat amb el vent*, p. 9.)

4. M.V.Ll.: *Antologia poètica (Els béns incompartibles)*; p. 95.

5. M.V.Ll.: *Elegies i paisatges. Terra i somni*. Institut d'Estudis Eivissencs. E., 1972; p. 77.

6. M.V.Ll.: *Antologia poètica (Els béns incompartibles)*; p. 80.

els racons més íntims, del poeta. Ho palesen sobretot *Elegies i paisatges* i, d'una manera expressivament més aconseguida, tota una sèrie de les dues que integren *Terra i somni*. El poeta, no cal dir-ho, creu en l'amor:

«que la vida és la vida i jo mateix
[sóc jo
per l'amor que encongeix dins les
[ombres la flama.»⁷

Sap, fins i tot, que el món canvia amb l'òptica amorosa. Però l'amor com a realitat assolida té a penes un paper en els llibres de Marià Villangómez (la part «Amor» de *Terra i somni*), i el desig esdevé quimera:

l'autor vol condormir-se sobre el somni d'ella, perquè el Temps —malgrat els precés— no s'atura. Per aquesta raó, ja a *Elegies i paisatges*, veia el sentiment amorós dins el cor, «perpètuament, com goig incommovible» (p. 31), i el peixia en solitud.

Fins i tot un segon amor no és sinó la branca del primer, perenne en el record («Intermedi»). Ho expressa ben magistralment en un vers:

«vaig per fondals d'etern enyorament»
(p. 38)

I, ja abans, havia sintetitzat aquesta nostàlgia i la seva peculiar manera d'acarar-la:

«l'amor vol viure sempre, i la il·lusió
[s'obre

si no a un futur de joia, cap a un passat
[ja mort.»
(p. 32)

Evidentment, el «vell desig» s'esvaeix a poc a poc encara que, a voltes, en *Terra i somni* el clam pot arribar a ser patètic:

«Silenci, doncs. Ets sol. No hi ha
[amada, ai amor!]
(p. 86)

Quin és, però, el rerafons, o la superfície, d'aquest somni, goig i enyor? La dona que s'aixopluga sota aquest doll de versos mig adolorits i melangiosos, mig idealitzats i plasmats, sorgeix de tant en tant; el poeta en remarca alguns trets: especialment, els llavis, i per conseqüència, el somris; els ulls i, per això, l'esguard, la mirada. Rep, doncs, un tractament típic de la poesia de l'època, tan continguda en l'expressió eròtica (el que, en un altre lloc, vaig qualificar d'«eros esvaït»), i pot fins i tot descorporitzar l'amor:

rosa amb pressentiment de tendrors
[calcinades,

somia un mot invencible,
una tomba dins l'aire, un plomatge,
[una harmonia lleu,

que l'emporti, amb una febre
[despresa,

amb un autònom fulgor,
més enllà del record, de l'oblit, de la
[vida,

a viure en un alt, desesperat aleteig
[sense cos».⁸

Els versos revelen, és clar, un procés de sublimació que mai no amaga la pena (per exemple, la de «Promptes a un clam»), perquè —com confessa en «Edat d'amor»— «l'amor cerca pels camps el cor més solitari». La cara i la creu, doncs, d'una absència sempre present, el goig volgut i l'enyor indefugible de la poesia amorosa de Marià Villangómez.

J.M. SALA-VALLDAURA

7. M.V.Ll.: *Elegies i paisatges. Terra i somni*; p. 83.

«Com que l'amor és joia que s'obre
[damunt cendres,

8. M.V.Ll.: *Antologia poètica (Els béns incompatibles)*; p. 91s.

Esborrany d'un poema de M. Villangómez Llobet.

~~La metamorfosi.~~
~~La metamorfosi.~~

Oberta en una neu, líquida neu pels aires,
damunt l'aigua llisquant que els teus cristalls apaguen,
tu, els vent gairebé — una fulla et cobreix —,
que vessares dels arbres, ja d'ombra, el teu doll ple
cap a antigues orelles a la fanta induïda,
tu, per déus primitius a la fi compadida,
violada donzella o rossinyol esquin,
esforç d'ales que neixen davant l'inst perill,
fugida d'un cos bell fins a ploma llengera,
fugida al crit loquax per munda gorgamella.
Com en un somni eres perseguida, i també
com en un somni el salt era ja vol d'ocell,
s'obria i t'aguantava l'aire, t'era permesa
l'alta branca, i veïeres ta germania oreneta,
amb ulls petits, al teu nivell; i al vol tan llarg
que ella va preferir, tu oposares el vent.
Una altra gent es veia o contava aquests canvis
que els poetes recullen, oh Filomela! savis
les bel·les, antigues i en vols a regions

res tranquil·les, oh vent, un cor ja ~~seu~~ ^{per fi meu}.
L'engany és ja puresa dins l'aire fugitiu,
el crim que mutilava s'ha tornat harmonia,
i és ara el mal desig multiplicat amor,
llibre amor entre fulles que veix de la cançó,
~~encara que evadint-se~~ cap a ocell, font o arbre
~~amb els dolers~~ la vestidura humana.
hom deixi amb els dolers

H.V.- 3 de setembre de 1953.